

Lukasschool
Utrecht

Meer kansen met een rijke woordenschat

Jan Bak - directeur
Paul Stassen - taalcoördinator

380 leerlingen
21 groepen
37 leerkrachten
Protestants-christelijk
Schoolgroep 7

*woordenschat · geletterdheid in groep 1/2 ·
schakelklas · technisch lezen · rol van de taal-
coördinator*

‘Als je er voor gaat, levert het ook wat op!’ Jan Bak

Aanleiding

Op de Lukasschool in de Utrechtse wijk Kanaleneiland heeft 98 procent van de leerlingen een Marokkaanse of Turkse achtergrond. Een groot deel van de ouders van nieuwe leerlingen is analfabeet. Sommige kleuters zijn aan het begin van groep 1 nauwelijks aanspreekbaar. Het aantal kinderen dat naar de voorschool gaat stijgt weliswaar, maar dat is nog geen garantie voor een goede taalvaardigheid. Taalcoördinator Paul Stassen: ‘Taal was altijd al een aandachtspunt op onze school. We zijn er pas echt voortvarend mee aan de slag gegaan toen bleek dat de resultaten in groep 3 erg achterbleven. Twee derde van de leerlingen had aan het eind van groep 3 niet het niveau dat nodig is voor groep 4. Met name op het onderdeel technisch lezen waren onze scores erg zwak.’

Interventies

In het kader van het Utrechtse taalproject *Taal Centraal* gaat de Lukasschool aan de slag met de verbetering van het taalonderwijs in groep 1 tot en met 5. Het is een brede aanpak, die inhoudelijke en organisatorische interventies kent.

Inhoudelijk:

- gericht aanbod voor fonemisch bewustzijn en letterkennis in groep 1/2
- correct, vlot en vloeiend lezen vanaf groep 3
- in alle groepen gericht aanbod voor woordenschat via woordclusters

Organisatorisch:

- aanstellen taalcoördinator
- introduceren schakelklas 3+
- trainen van leerkrachten

Taalcoördinator

Taalcoördinator Paul Stassen werkt samen met de directie, intern begeleiders en onder- en bovenbouwcoördinatoren. ‘Ik let op de resultaten, bepaal samen met de intern begeleiders de toetsmomenten en plan besprekingen over de toetsresultaten. We bekijken die over een langere periode en weten zo waar we staan, waar we vandaan komen en waar we naartoe willen. Zo verbinden we de verbeteringen in het onderwijsleerproces direct met het effect ervan op de resultaten.’

De taalcoördinator zorgt ook voor praktische instrumenten waar leerkrachten mee aan de slag kunnen, zoals plannings. Paul Stassen positioneert zichzelf nadrukkelijk naast de leerkrachten. ‘Ik probeer ervoor te zorgen dat de leerkrachten vertrouwen in zichzelf hebben. Mijn rol is vooral hen beter te

maken en verder te brengen. Ik ondersteun hen, kijk samen waar ze tegenaan lopen en wat we daar aan kunnen doen. Ik voer geen controles uit en dat geeft vertrouwen.’

Planmatig werken in groep 1/2

In de kleutergroepen werken de leerkrachten heel gericht met een aantal programma’s, waaronder *Ik & Ko*. Daarin is veel aandacht voor woordenschat, maar ook mondelinge taalvaardigheid, beginnende geletterdheid en taalbeschouwing komen aan bod. Hoofdpersoon Ko is als pop aanwezig in de klas en maakt van alles mee. De kleuters werken aan verschillende thema’s en breiden zo spelenderwijs hun woordenschat uit.

Om ervoor te zorgen dat alle tussendoelen systematisch en evenwichtig aan bod komen en alle leerkrachten in

‘Twee derde van de leerlingen had aan het eind van groep 3 niet het taalniveau dat nodig is voor groep 4.’ Paul Stassen

de kleutergroepen dat op dezelfde manier doen, heeft de Lukasschool een jaarplanning opgesteld voor het werken met *Ik & Ko*. Naast dit programma werkt de school met extra woordclusters die samenhangen met de woorden uit *Ik & Ko*. Per week staan minimaal drie woordclusters op het programma. Zo breiden de leerlingen hun woordenschat in korte tijd flink uit. Deze extra aandacht voor woordenschat loopt door in de volgende leerjaren.

Fonemisch bewustzijn

Om de kleuters in groep 3 een optimale leesstart te geven, werkt de school heel gericht aan de ontwikkeling van het 'fonemisch bewustzijn'. Dit is het bewustzijn dat woorden uit afzonderlijke klanken bestaan. Een goed ontwikkeld fonemisch bewustzijn is gunstig voor leren lezen.

Net als bij de woordenschat heeft het team ook dit aspect van het leerstofaanbod goed gepland. De kleuters werken met een bestaand programma (CPS: map *Fonemisch bewustzijn*) en met de *Klankkast*. De *Klankkast* bevat voorwerpen waarmee kleuters op een speelse manier verschillende klanken leren te onderscheiden en ze leren in groep 2 al verschillende letters.

Schakelklas 3+

De Lukasschool introduceert een schakelklas voor leerlingen die in vergelijking met leeftijdgenootjes onvoldoende taalvaardig zijn. Vooral het fonemisch bewustzijn en de woordenschat zijn nog niet op peil. Deze klas wordt 'groep 3+' genoemd. De groep is klein en het taal- en leesonderwijs is intensief. De woordenschatdidactiek is gebaseerd op de viertaktaanpak.

Aan het eind van het schooljaar moeten de leerlingen van 3+ op het gewenste niveau zijn, zodat ze kunnen doorstromen naar groep 4. De school slaagt daar vrijwel altijd in. Jan Bak: 'De ondersteuning door ouders is hard nodig om de inspanningen van groep 3+ ook echt succesvol te laten zijn. We laten de ouders een contract ondertekenen, waarin ze toezeggen het leerproces van hun zoon of dochter zo goed mogelijk te ondersteunen. Om hen daarbij te helpen, heeft het ROC een cursus ontwikkeld over onderwijsondersteunend gedrag.'

Woordenschat én lezen

De Lukasschool doet er alles aan om de woordenschat op een behoorlijk peil te krijgen. In alle lessen werken de leerkrachten met woordclusters en passen zoveel mogelijk de didactiek rond semantiseren en consolideren toe. Maar het team weet ook dat de woordenschat vergroot kan worden door veel te lezen. Leesbevordering is één van de verbeterthema's voor 2009/2010 en 2010/2011.

Blij met schoolbibliotheek

Op dit moment wordt de laatste hand gelegd aan een nieuwe schoolbibliotheek. Omdat veel leerlingen een grote honger hebben naar 'de wereld', bestaat de collectie voor de helft uit informatieve boeken. 'Met de schoolbibliotheek willen we het leesplezier stimuleren', vertelt Jan Bak. 'Iedere leerling heeft bovendien een pasje voor de wijkbibliotheek.'

'We verbinden de verbeteringen in het onderwijsleerproces direct met het effect ervan op de resultaten.'

Paul Stassen

Wij denken dat als de leesvaardigheid op een goed niveau is, leerlingen ook meer plezier beleven aan lezen. Niet andersom: eerst plezier kweken en dan aan het niveau gaan werken.'

Resultaten

Al snel blijkt dat de resultaten vooruit gaan. Leerkrachten merken dat: 'Leerlingen komen heel anders binnen in groep 2 en 3. Ze kennen meer letters en hun fonemisch bewustzijn is goed ontwikkeld.'

Met sprongen vooruit

Een paar jaar geleden scoorde slechts 65 procent van de leerlingen een A, B of C op de kleutertoets. Nu is dat 100 procent. Ook op de toets voor het fonemisch bewustzijn scoort de school nu 100 procent.

In groep 3 en 4 zijn de effecten van de interventies ook zichtbaar. Aan het eind van groep 3 beheerst nu 87 procent van de leerlingen minimaal AVI-2, in 2007 was dat nog maar 36 procent. Aan het einde van groep 4 scoort 86 procent minimaal AVI-5. Het percentage D- en E-leerlingen is gedaald van 37 procent naar 18 procent.

Datum	SK1	SK2	SK3	SK4	SK5
1 sept t/m 4 sept	SK1	SK2	SK3	SK4	SK5
7 sept t/m 10 sept	SK1	SK2	SK3	SK4	SK5
13 sept t/m 16 sept	SK1	SK2	SK3	SK4	SK5
19 sept t/m 22 sept	SK1	SK2	SK3	SK4	SK5
25 sept t/m 28 sept	SK1	SK2	SK3	SK4	SK5

Borging

Hoe zorgt de Lukasschool ervoor dat de positieve resultaten blijvend zijn? Volgens Paul Stassen is successen vieren belangrijk. 'We bespreken de resultaten van de leerlingen met elkaar. Zo zien we gezamenlijk de vooruitgang: kijk eens wat we hebben bereikt! We leggen vooral de nadruk op wat goed gaat. Zo krijgen we langzaam de bevestiging dat het gaat lukken.'

Hoge verwachtingen houden

In gesprekken met de leerkrachten over de toetsresultaten let hij erop dat ze hoge verwachtingen blijven houden. 'Het gedrag van de leerkracht in de klas kan daadwerkelijk de resultaten van de leerlingen beïnvloeden.' Paul Stassen zorgt, naast sturen op resultaat, voor ondersteuning van leerkrachten. Hij zit regelmatig in de klas en geeft de leerkracht feedback. Zo houdt hij zicht op wat er in de les gebeurt.

De school zorgt ervoor dat nieuwe leerkrachten goed worden ingewerkt en gecoacht, zodat ze de woordenschatdidactiek optimaal kunnen hanteren.

De taalcoördinator houdt onderwijsontwikkelingen bij, volgt studiedagen en bezoekt netwerkbijeenkomsten. 'De kennis die ik daar opdoe, probeer ik te vertalen naar handreikingen waar leerkrachten mee aan de slag kunnen.'

Succesfactoren

- ✓ Hoge verwachtingen hebben van leerlingen
- ✓ Gericht aanbod voor fonemisch bewustzijn en woordenschat
- ✓ Taal- en leesmethode aanvullen met woordenschatonderwijs
- ✓ Taalcoördinator aanstellen
- ✓ Planmatig werken met behulp van jaaren weekplanningen
- ✓ Nieuwe leerkrachten goed inwerken
- ✓ Ondersteuning van leerkrachten in en buiten de klas

'Successen vieren is belangrijk. We staan samen stil bij wat we hebben bereikt.'

Paul Stassen

Uitgelicht

Afstemming van het onderwijs

Bij een kwaliteitsonderzoek beoordeelt de Inspectie van het Onderwijs de wijze waarop een school rekening houdt met de onderwijsbehoeften van leerlingen. In het waarderingskader staan enkele indicatoren hierover. Eén daarvan gaat over de kennis van de leerlingenpopulatie (indicator 9.1). Een school moet kennis hebben van de onderwijsbehoeften van haar leerlingen. Dit is noodzakelijk om beredeneerde keuzes te kunnen maken voor de inrichting van het onderwijs.

Een school met veel leerlingen met een niet-Nederlandstalige achtergrond moet vaak extra investeren in de talige ontwikkeling van de leerlingen. Een school met een toename van leerlingen met hulpvragen op het gebied van de sociale ontwikkeling moet mogelijk gericht werken aan de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Analyse van de leerlingenpopulatie kan leiden tot keuzes op het gebied van leerstofaanbod, onderwijstijd of het gebruik van een specifiek instructie- of differentiatie-model.

Meer informatie: Inspectie van het Onderwijs (2009). *Toezichtkader 2009. Primair onderwijs – voortgezet onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Gerichte aandacht voor klanken en letters in groep 1 en 2

In de brochure 'Iedereen kan leren lezen' van de Inspectie van het Onderwijs geven leesdeskundigen hun visie op goed onderwijs in technisch lezen. Zo stimuleert gerichte aandacht voor klanken en letters in groep 1/2 de ontwikkeling van de geletterdheid van kinderen.

Bij leren lezen spelen bepaalde fonologische vaardigheden een rol, zoals auditieve analyse en synthese en letterkennis. Gerichte aandacht voor fonologische vaardigheden biedt leerlingen een voorsprong bij het aanvankelijk lezen in groep 3. Daarnaast blijkt dat letterkennis een belangrijke voorspeller is voor leessucces.

Fonologische vaardigheden komen het beste tot ontwikkeling in speelse en natuurlijke activiteiten in een functionele context. In oefeningen en spelletjes dienen gesproken en geschreven taal, klanken en letters altijd tegelijkertijd aangeboden te worden. Leerlingen leren daardoor, naast de auditieve vorm (de klank), meteen de visuele vorm (het woord, de letter).

Meer informatie: Inspectie van het Onderwijs (2006). *Iedereen kan leren lezen*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

